

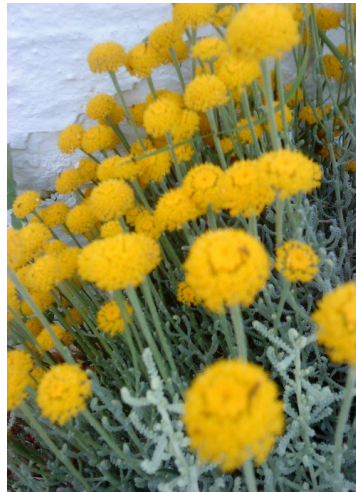
## Les festes pel seu nom

**Pilar Vinent Barceló**  
**Eva Florit Pons**  
**Servei de Política Lingüística**  
**i Cultura Popular**

Una llengua és un sistema de signes verbals que una societat determinada elabora al llarg de la història per tal de comunicar-se i organitzar la realitat que l'envolta. És, per tant, un dels factors —el més important— que configuren la identitat col·lectiva d'un poble i el referent per excel·lència d'una comunitat i d'una cultura, ja que és a través d'ella que es fa explícita una manera pròpia de percebre i d'interpretar el món.

Cada llengua, idò —i la que parlem a Menorca no n'és cap excepció—, representa el món mitjançant les paraules que formen part del seu codi lingüístic i que combina en frases d'acord amb unes estructures pròpies. Així, en la llengua que els menorquins compartim amb la resta de territoris de l'àmbit lingüístic català, tenim unes expressions, unes paraules i una fraseologia que ens caracteritzen i ens identifiquen, i és important preservar-les perquè són béns intangibles que constitueixen una part molt important del nostre patrimoni cultural.

Així, amb els mots propis de la nostra llengua hem donat nom a les coses que feim servir cada dia, als éssers i els elements de la naturalesa, als objectes que hem anat inventant al llarg de la història, a les nostres manifestacions culturals, als plats que cuinam, a les persones amb les quals ens relacionam, als oficis que hem desenvolupat, a les institucions que hem creat i fins i tot als moments en què hem dividit l'any per organitzar la societat.



*Cada llengua elabora el seu propi vocabulari per ordenar la realitat que l'envolta i anomenar les coses d'ahir, d'ara i de sempre amb què es relacionen els seus parlants, com aquest llum en cruies, la camamil·la o l'ensaïmada*

Però els pobles no estan aïllats, sinó que al llarg del temps es relacionen amb altres cultures de pobles propers —o no tan propers gràcies a la globalització—, i això fa que moltes vegades es produeixin interferències lingüístiques que, quan s'estenen, es difonen i substitueixen les expressions genuïnes d'una parla, especialment si es tracta d'una llengua minoritària, poden posar en perill la supervivència d'aquesta llengua.

I açò és el que podria arribar a passar, pel que podem sentir i llegir darrerament, amb moltes de les paraules i expressions de la parla de Menorca relacionades amb algunes de les nostres festes més tradicionals.

Sense anar gaire enfora, fa ben poc que hem viscut les festes de Nadal, una celebració arrelada profundament a la nostra cultura i, per tant, carregada d'expressions genuïnes. Començant pel mateix nom de la festa, segur que més d'una vegada heu sentit a parlar dels “Nadals” (en plural) en frases com “Aquests Nadals encara no sé si podré anar a casa”; forma del tot incorrecta, ja que el terme *Nadal* designa tant el dia 25 de desembre com el temps immediat a aquesta data i, per tant, l'hem d'utilitzar en singular, tret que vulguem fer referència a diferents anys (*Va venir a casa tres Nadals seguits*), i en general sense article (*Tota la família es reuneix per Nadal*).

Continuant amb aquesta festa, els dies assenyalats també tenen un nom propi en la nostra llengua. Així, parlarem de la *Nit de Nadal* (24 de desembre) i la *Nit de Cap d'Any* (31 de desembre); però en cap cas ens hi hauríem de referir amb els barbarismes respectius de “Nit Bona” i “Nit Vella”, calcs inadmissibles dels termes castellans *Nochebuena* i *Nochevieja* i que, malauradament, s'han començat a difondre en alguns ambients. D'altra banda, recordem que l'endemà del dia de Nadal, festa de Sant Esteve, a Menorca el coneixem amb el nom de *Mitjana Festa* o *Dilluns de Nadal*.

Així mateix, hi ha una sèrie de paraules que formen part del vocabulari propi d'aquestes festes que sovint hem substituït per castellanismes però que les trobam fortament arrelades en la forma correcta en català dins la nostra cultura. Ens referim, per exemple, a *l'arbre de Nadal* (no “árbol”) que solem fer per adornar les cases, a la figura més nova —però no per açò menys popular— del *Pare Noel* (en comptes de “Papá Noel”), al *gall dindi* (i no “pavo”) que compartim en els àpats, a les *nadales* (que no “villancicos”) que cantam a la sobretaula i a una expressió tan nostrada —i que convindria revifar perquè ha caigut en desús— com els *diners de nous* (no “aguinaldo”) que reben els infants dels seus avis o padrins després de recitar el vers nadalenc que han après.



*En català, tenim unes fórmules genuïnes per felicitar les festes de Nadal*

I per acabar amb les festes passades, també cal recordar que, com en totes les llengües, tenim unes fórmules determinades per felicitar els amics i familiars en aquestes dates; de manera que, tant si escrivim una postal de Nadal o ens decidim per un mitjà de comunicació més modern com ara el correu electrònic, un missatge de mòbil o un comentari a través de les xarxes socials, desitjarem *Bon Nadal*, *Bones festes*, *Bon any* o *Feliç any nou*.

Però el temps passa inexorablement i d'aquí a no res ens trobarem de ple dins un altre període festiu, el que coneixem amb els noms de *Carnaval*, *Carnestoltes* o, a Menorca, *Darrers Dies*. Amb totes aquestes formes designam, idò, aquests darrers dies que, segons la tradició cristiana, es podia menjar carn abans de començar la quaresma; i d'aquí precisament prové el nom amb què ens hi referim a la nostra illa i que seria interessant recuperar i incorporar al nostre vocabulari festiu.

A més, és una festa que també compta amb un lèxic propi que convé recordar. Així, aquests dies comencen amb el *Dijous Llarder* (i no “jarder” com hem vist escrit més d'una vegada), anomenat així perquè pren el nom del mot *llard*, que és el greix tret per fusió del sagí del porc i que forma part dels àpats menorquins d'aquests dies anteriors a les privacions de la quaresma; continua amb el *Divendres Bord* i, després d'un cap de setmana de disbauxa, disfresses, balls i rues, acaba amb el *Darrer Dimarts*.



*Els menjars propis dels Darrers Dies tenen el porc i els seus derivats com a ingredients bàsics*

En relació amb aquest dia, val a dir que s'ha començat a estendre de manera preocupant el mal costum de referir-s'hi com el “dia de la sobrassada”, designació incorrecta i que hauríem d'evitar quan parlem del dimarts anterior a la quaresma. I és que no es tracta d'una diada reivindicativa o commemorativa, com podria ser el Dia dels Drets dels Infants, el Dia de la Dona Treballadora o la Diada del Poble de Menorca, per posar-ne només uns exemples; sinó que, aquest dia, en alguns pobles de la zona de ponent de l'illa, hi ha el costum ben arrelat de sortir al camp amb la família o els amics a fer la bereneta d'un cóc amb sobrassada torrada al caliu de les brases. Aquesta bereneta, acompanyada de balls i cançons tradicionals, es complementa amb rebosteria típica també d'aquestes dates, com la greixera de peus de porc i els crespells o crespellets.



*El Darrer Dimarts hi ha el costum de fer la bereneta de sobrassada al caliu*

Però no acaben aquí les expressions carnavalesques genuïnes de la nostra parla; de manera que no podem tancar aquest article sense fer una referència a la tradició que hi ha de disfressar-se durant els Darrers Dies i que en alguns pobles de Menorca s'anomena *anar de la peluda* o *anar de bujot*, i finalment, de l'acte de cloenda de tot aquest temps de disbauxa que es fa també el Darrer Dimarts: l'enterrament d'en *Camestortes* (deformació del mot *carnestoltes* amb què, a la zona de llevant de Menorca, coneixen el ninot que representa el carnaval).

Totes les expressions que hem comentat formen part del nostre patrimoni lingüístic; un patrimoni que és imprescindible preservar si volem evitar l'empobriment de la nostra llengua i que hem de mantenir ben viu, perquè quan una llengua perd pes dins una societat està en greu perill de desaparèixer, i la pèrdua d'una llengua suposa la pèrdua d'una visió concreta del món.

Així doncs, utilitzant les paraules d'un dels nostres poetes, Pere Gomila, a *Nocturn per a una illa*, posem en pràctica, amb convicció, aquests versos:

«Ara, ben plens d'història,  
carregats de paraules,  
direm el nom de cada cosa,  
els noms propis tan sols...»